

LITURGIAN RUNKO

PROSKOMIDI

OPETETTAVIEN LITURGIA

Alkusiunaus

Suuri ektenia

I antifoni

Pieni ektenia

II antifoni ja *Jumalan ainokainen kuolematon Poika*

Pieni ektenia

III antifoni

Saatto evankeliumin kanssa ja *Tulkaa kumartukaamme*

Tropari(t) ja kontakki (päivän muistosta kertovat veisut)

Pyhä Jumala / Te kaikki / Sinun Ristillesi

Prokimeni (psalmin jae) liitelauselmineen

Epistola (apostolien lähetysskirjeistä)

Halleluja liitelauselmineen

Evankeliumi

Hartauden ektenia, opetettavien ekteniat

USKOVIIEN LITURGIA

Uskovien ektenia(t)

Kerubiveisu (*Nyt me salaisesti kuvaamme*)

Anomusektenia ja Uskontunnustus

Eukaristinen kanoni (*Rauhan laupeutta -> Sinulle veisaamme*)

Ehtoollislahjojen pyhittäminen

Veisu Jumalansynnyttäjälle

Anomusektenia ja *Isä meidän*

Ainoa on pyhä, Ehtoollislauselma

Ehtoollislahjojen esiin kanto, ehtoollisrukous, papiston ja kansan ehtoollinen

Me näimme todellisen Valkeuden ja Täytyköön suumme

Pieni ektenia, ambonintakainen rukous, loppuslauselmat ja loppusiunaus

JUMALALLISEN LITURGIAN JÄRJESTYS

Johannes Krysostomoksen tai Basileios Suuren mukaan

Ohjeet perustuvat Arkkipiispa Paavalin toimittamaan käsikirjaan (1985)

PROSKOMIDI (ehtoollislahjojen valmistaminen)

Papisto

Lukija / laulajat / kansa

Alkurukoukset kuninkaanovien edessä	
Pukeutuminen jumalanpalveluspukuihin alttarissa	
Pappi leikkaa alttarin uhripöydällä ehtoollisleivästä eli <i>prosforasta</i> osia. Ensin leikataan irti ns. Karitsa (Kristuksen muistoksi), sitten palasia Jumalansynnyttäjän, pyhien, vainajien ja elävien muistoksi. Leikatessaan hän lukee säkeitä pyhistä kirjoituksista, rukouksia ja alttariin tuotuja esirukoukslappuja. Viini ja vesi sekoitetaan ehtoollismaljaan. Ehtoollislahjat peitetään ja niille suitsutetaan. Pappi lukee proskomidirukouksen ja loppusiunauksen. Papisto valmistautuu liturgian toimitamiseen.	Lukija lukee yleensä III hetkipalveluksen. Proskomidi voidaan toimittaa myös aamupalveluksen aikana, jos se edeltää liturgiaa.

OPETETTAVIEN LITURGIA

Papisto

Lukija / laulajat / kansa

Kuninkaanovet avataan. Pappi seisoo alttarissa pyhän pöydän edessä, diakoni tulee kirkkosalin puolelle ja asettuu kuninkaanovien eteen valmiina lukemaan ekteniaa. Pappi lausuu alkusiunauksen : <i>Siunattu on Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen valtakunta...</i>	Alkusiunaukseen lauletaan päätökseksi <i>Amen</i> .
Diakoni lausuu Suuren eli Rauhan ektenian : <i>Rukoilkaamme rauhassa Herraa...</i> Rukouslauselmat sisältävät mm. pyyntöjä rauhan, kirkon johtajien, esivallan, kaikkien uskovien, matkustavien, sairaiden puolesta.	Lauselmiin vastataan laulaen <i>Herra, armahda</i> .
Pappi lukee I antifonin rukouksen: <i>Sinä, joka ... kahden tahi kolmen Sinun nimeesi yhteen koontuneen anomukset lupasit täyttää, Sinä itse täytä nytkin meidän, Sinun palvelijasi, anomukset hyödyksemme...</i>	Lauletaan I antifoni : <i>Ylistä Herraa, minun sieluni</i> , ps. 103 (sunnuntai, esi- ja jälkijuhlat) tai <i>Hyvä on kiittää Herraa</i> (arkipäivät) tai Raamatun jakeita (suuret juhlat)
Pieni ektenia : <i>Taas ja taaskin rukoilkaamme...</i>	Lauselmiin vastataan laulaen <i>Herra, armahda</i> .

Pappi lukee II antifonin rukouksen: ... <i>Sinä itse, Herra, katso laupeudessasi meidän ja tämän pyhän huoneen puoleen ja osoita meille ja kanssamme rukoileville runsas armosi...</i>	Lauletaan II antifoni : <i>Ylistä Herraa, minun sieluni</i> , ps. 146 (sunnuntai, esi- ja jälkijuhlat) tai <i>Herra on Kuningas</i> (arkipäivät) tai Raamatun jakeita (suuret juhlat)
	Lauletaan <i>Jumalan ainokainen, kuolematon Poika</i> , 500-luvulta asti tunnettu veisu, joka ilmaisee tiivistetysti kirkon kristologisen opetuksen
Pieni ektenia : <i>Taas ja taaskin rukoilkaamme...</i>	Lauselmiin vastataan laulaen <i>Herra, armahda</i> .
Pappi lukee III antifonin rukouksen: <i>Herra, meidän Jumalamme, pelasta Sinun kansasi ja siunaa Sinun perintöäsi. Varjele kirkkosi täyteys, pyhitä ne, jotka rakastavat Sinun huoneesi kauneutta...</i>	Lauletaan III antifoni : Autuuden lauseet (sunnuntai, esi- ja jälkijuhlat) <i>Nyt iloiten laulakaa Herralle</i> tai Autuuden lauseet tai temppelein tropari (arkipäivät) Raamatun jakeita (suuret juhlat)
III antifonin lopulla pappi ja diakoni kumartavat kolmesti pyhälle pöydälle ja pappi ojentaa evankeliumikirjan diakonille. He toimittavat pienen saaton evankeliumikirjaa kantaen alttarin pohjoisovesta kirkkosaliin. Ponomari kantaa saaton edellä kynttilää. Saatto kuvaa Kristuksen (Jumalan Sana) tuloa maailmaan. ¹ Tultuaan taas solealle pappi lukee saattorukouksen ja lausuu: <i>Siunattu olkoon sinun pyhiesi saatto...</i> Diakoni kohottaa evankeliumikirjaa kuninkaanovien edessä ja lausuu: <i>Se on viisautta. Olkaamme vakaat.</i>	
Papisto palaa alttariin ja evankeliumikirja asetetaan pyhälle pöydälle.	Lauletaan <i>Tulkaa, kumartukaamme... Kristuksen eteen...</i>
	Lauletaan päivän pyhästä muistosta kertovat troparit ja kontaktit . Nämä veisut ovat ns. vaihtuvia tekstejä, joita on joka päivälle omansa.
Pappi lukee Pyhän Kolminaisuuden virren rukouksen: <i>Pyhä Jumala, joka pyhissä lepää...</i> <i>Sinä itse, Herra, ota vastaan meidänkin syntisten suusta tämä Pyhän Kolminaisuuden virsi...</i> <i>Sillä sinä, meidän Jumalamme, olet pyhä...</i> Diakoni päättää: <i>iankaikkisesta iankaikkiseen.</i>	
Papisto lausuu saman veisun kolmesti kumartaen pyhän pöydän edessä.	Lauletaan <i>Pyhä Jumala, pyhä Väkevä, pyhä Kuolematon, armahda meitä.</i> Ristin juhlina (14.9., suuren paaston 3. sun-

¹ Varhaisessa perinteessä liturgian toimitus alkoi tästä saatosta, jossa evankeliumikirja tuotiin säilytyspaikastaan alttariin. Piispan toimittaessa hän liittyy palveluksen toimittajiin vasta pienen saaton myötä.

	<p>nuntai, 1.8.) tämän sijaan <i>Sinun Ristillesi me kumarramme, Valtias, ja sinun pyhää ylösnousemistasi ylistämme.</i></p> <p>Jouluna, teofaniana, Lasaruksen lauantaina, pääsiäisenä, kirkkaalla viikolla ja helluntaina (perinteiset kastepäivät) tämän sijaan lauletaan <i>Te kaikki, jotka olette Kristukseen kastettu- ja, olette pukeneet Kristuksen yllenne.</i></p>
Alkaa pyhien kirjoitusten lukeminen.	Lukija siirtyy keskelle kirkkoa ja lukee prokimenin , päivän pyhän muiston mukaan vaihtuvan psalmijakeen. Kuoro toistaa saman jakeen laulaen. (Ks. tarkempi ohje Liturgia-kirjan s. 375)
Epistolaa luettaessa papit (apostolien pappeuden edustajina) istuvat.	Lukija ilmoittaa epistol an nimen (esim. <i>Pyhän apostoli Paavalin [lähetys]kirjeestä efesolaisille</i>) ja lukee päivälle määrätyn epistolatekstin.
<i>Hallelujaa</i> lauletaessa diakoni ottaa suitsutusastian, pyytää papilta siunauksen ja suituttaa pyhän pöydän ympäri ja alttarissa ja ikonostaasin edessä sekä kansalle.	Lukija lausuu ja kuoro toistaa Hallelujan ("Ylistäkää Herraa") liitelausemineen eli psalmijakeineen.
Pappi siunaa diakonin lukemaan evankeliumia (tai diakonin puuttuessa lukee itse). Evankeliumikirjan edessä on palava kynttilä. Evankeliumiteksti vaihtelee päivän mukaan. Se luetaan kasvot länteen eli kansaan päin kuninkaanovien edessä. Evankeliumin jälkeen on vakiintunut tavaksi pitää sen sisältöä tai päivän muistoa käsittelevä opetuspuhe.	Evankeliumia kuunnellaan kumarretuin päin.
Diakoni lausuu hartauden ektenian . Ekteniassa rukoillaan esivallan, luostarien, edesmenneiden ja seurakuntien puolesta liittäen mukaan myös muistelukirjojen ja -lappujen nimiä.	Lauselmiin vastataan kolminkertaisesti <i>Herra, armahda.</i>
Vainajien muistoksi toimitettavassa liturgiassa lausutaan myös vainajien ektenia.	Lauselmiin vastataan <i>Herra, armahda.</i>
Opetettavien liturgian päättää opetettavien eli katekumeenien ektenia : seurakunta rukoilee niiden puolesta, jotka valmistautuvat tulemaan kirkon jäseniksi. ²	Lauselmiin vastataan <i>Herra, armahda.</i>

² Kirkon alkuaikoina opetettavat poistuivat kirkosta tässä vaiheessa. Jumalanpalvelusteksteissä opetettavia kehoitetaan poistumaan; Suomessa näitä kehoituksia ei enää ole tapana lausua.

USKOVIENT LITURGIA

Papisto	Lukija / laulajat / kansa
Diakoni lausuu uskovien ektenia(t) , joiden yhteydessä pappi lukee rukouksen uskovien puolesta.	Lauselmiin vastataan <i>Herra, armahda.</i>
<p>Pappi lukee valmistautumisrukouksen kiitosuhrin kantamiseen ja suitsuttaa pyhän pöydän ympäri, alttarissa, ikonostaasin edessä ja kansalle.</p> <p>Pappi ja diakoni lausuvat kerubiveisun kolmesti kumartaen kullakin kerralla. Sitten diakoni suitsuttaa ehtoollislahjoille ja pappi antaa hänelle kannettavaksi <i>diskos</i>-lautasen, ottaa itse ehtoolliskalkin, ja he kulkevat suuressa saatossa pohjoisoven kautta kirkkosalin ympäri ambonille. Saaton edellä kannetaan kynttilöitä.</p>	<p>Kerubiveisun laulaminen alkaa: <i>Nyt me salaisesti kuvaamme kerubeja</i> [= tässä mysteerissä me jäljittelemme / edustamme kerubeja] ja <i>eläväksi tekevälle Kolminaisuudelle pyhintä virttä</i> [kolmipyhä- eli Pyhä Jumala -virttä] <i>veisaamme. Heittäkäämme pois maalliset huolet.</i>³</p> <p>Veisun laulaminen jatkuu niin kauan kunnes suuri saatto on saapunut ikonostaasin eteen. Saatto kerää mukaansa uskovat, jotka yhtenä seurakunta "tuovat" uhrilahjat pyhää sakramenttia varten.</p>
<p>Pappi: <i>Muistakoon Herra Jumala valtakunnassaan...</i> ja muistelee piispoja sekä kaikkia kristittyjä.</p> <p>Ehtoollislahjat viedään alttariin pyhälle pöydälle lukien Kristuksen hautaamiseen liittyviä veisuja, peitetään ja suitsutetaan.</p>	<p>Muistelun jälkeen jatketaan laulamista: <i>Ottaaksemme vastaan kaikkeuden Kuninkaan, jota näkymättömästi seuraavat enkelein joukot. Halleluja.</i></p>
Diakoni lausuu ektenian "esiintuotujen ja kalliiden lahjain" puolesta. Pappi rukoilee: <i>"Herra, kaikkivaltias Jumala, ainoa pyhä, joka otat vastaan kiitosuhrin niiltä, jotka täydestä sydämestä Sinua avuksensa kutsuvat, ota vastaan meidänkin syntisten rukous ja vie se pyhälle uhrialttarille si..."</i>	Lauletaan <i>Herra, armahda.</i>
<p>Diakoni lausuu: <i>Rakastakaamme toinen toistamme, että yksimielisesti tunnustaisimme –</i></p> <p>Papisto suutelee peitettyjä ehtoollislahjoja ja tervehtii toisiaan keskinäisen rakkauden merkinä.</p>	<p>Laulajat jatkavat: – <i>Isää, Poikaa ja Pyhää Henkeä, yksiolennollista ja jakaantumaton Kolminaisuutta.</i></p>

³ Suurena torstaina Kerubiveisun korvaa *Sinun salaiseen ehtoolliseesi* –ehtoollisrukous. Suurena lauantaina ja Jaakobin liturgiassa taas lauletaan *Vaietkoon kaikki ihmisen liha ja seisokoon peläten ja vavisten älköönkään mitään maallista itsessään ajatelko, sillä kuningasten Kuningas ja herrojen Herra tulee teurastettavaksi ja annettavaksi uskoille ruoaksi. – Hänen edellään käyvät enkelein joukot, kaikkien valtojen ja herrauksien kanssa, monisilmäiset kerubit ja kuusisiipiset serafit peittäen kasvonsa ja huutaen hymniä: Halleluja, halleluja, halleluja.*

<p>Diakoni: <i>Ovet, ovet!</i>⁴ <i>Viisaudella ottakaamme vaari.</i> Uskontunnustusta laulettaessa papisto heiluttaa ehtoollispeitettä pyhien lahjojen yläpuolella.</p>	<p>Lauletaan nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus.</p>
<p>Eukaristia eli anafora (uhraaminen) alkaa. Kyseessä on koko liturgian ydin, jossa ehtool-lislahjat pyhitetään Kristuksen Ruumiiksi ja Vereksi.</p> <p>Diakoni: <i>Seisokaamme hyvin, seisokaamme pelvossa, ottakaamme vaari, rauhassa uhratkaamme pyhää uhria.</i></p> <p>Pappi siunaa kansan: <i>Meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen armo, Jumalan Isän rakkaus ja Pyhän Hengen osallisuus olkoon kaikkien teidän kanssanne.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Ylentäkäämme sydämemme.</i> – <i>Kiittäkäämme Herraa.</i> 	<p>Laulajat vastaavat: <i>Rauhan laupeutta, kiitosuhria.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Myös sinun henkesi kanssa.</i> – <i>Ylennämme Herran puoleen.</i> – <i>Se on kohtuullista ja oikein.</i>
<p>Pappi⁵: <i>Kohtuullista ja oikeata on, että me sinulle veisaamme... Kiitämme sinua tästäkin palveluksesta, jonka olet tahtonut meidän käsistämme ottaa vastaan, vaikka sinun edessäsi seisoo tuhansia enkeleitä, kymmeniä tuhansia enkeleitä, kerubeja, serafeja, kuusisiipisiä, monisilmäisiä, ylhäällä liikkuvia siivekkäitä olentoja – voittoveisua laulaen, huutaen, ääntäen ja lausuen:</i></p>	<p>Laulajat jatkavat: <i>Pyhä, pyhä, pyhä on Herra Sebaot. Täynnä on taivas ja maa sinun kunniaasi [serafien lakkaamaton veisu Jumalalle]. Hoosianna korkeuksissa. Siunattu on hän, joka tulee Herran nimeen. Hoosianna korkeuksissa [kuninkaallinen tervehdys, jolla Kristus otettiin vastaan Jerusalemissa].</i></p>
<p>Pappi: <i>Näiden autuaiden voimain kanssa... ja lukee rukouksen, joka päättyy ehtoollisen asettamisen muistelemiseen (anamnesis): Ottakaa, syökää, tämä on minun Ruumiini, joka teidän edestänne murretaan syntien anteeksi antamiseksi. ...</i></p> <p><i>Juokaa tästä kaikki; tämä on minun Vereni, se uuden liiton Veri, joka teidän ja monen edestä vuodattetaan syntien anteeksi antamiseksi.</i></p>	<p>Laulajat vastaavat kumpaankin: <i>Amen.</i></p>
<p>Pappi kohottaa ristiin asetetuin käsin diskosta ja maljaa: <i>Muistaen siis tätä pelastavaista käskyä... Sinun omaasi sinun omistasi me sinulle edeskannamme kaiken tähden ja kaiken edestä.</i></p>	<p>Laulajat: <i>Sinulle veisaamme, sinua ylistämme, sinua kiitämme, Herra, ja rukoilemme sinua, meidän Jumalamme.</i></p>
<p>Pappi lukee ns. epikleesi-rukouksen: <i>Lähetä sinun Pyhä Henkesi alas meidän päällemme ja näiden esillä olevain lahjain päälle. Ja tee tämä leipä sinun Kristuksesi kalliiksi Ruumiiksi – ja</i></p>	

⁴ Alkukirkossa oli tapana eukaristian lähestyessä vartioida ovia, ettei kukaan seurakuntaan kuulumaton pääsisi sisälle.

⁵ Basileios Suuren liturgiassa luetaan siihen kuuluvat omat rukouksensa.

<p>mitä tässä maljassa on, sinun Kristuksesi kalliiksi Vereksi – muuttaen ne Pyhällä Hengelläsi ja kumartaa maahan.</p>	<p>Kansa vastaa kuhunkin: Amen. Kaikki tekevät maahankumarruksen.</p>
<p>Pappi jatkaa: <i>Vielä esiintuomme sinulle tämän sanallisen palveluksen... ja jokaisen uskossa täydelliseksi tulleen vanhurskaan hengen edestä. Sit- ten hän lausuu suitsuttaen pyhän pöydän edessä: Ja erityisesti... Jumalansynnyttäjän, ai- naisen Neitseen Marian edestä.</i></p>	
<p>Pappi suitsuttaa pyhän pöydän ympäri ja alt- tarissa muistelle eläviä ja kuolleita, lausuen päätteeksi: <i>Ensimmäisten joukossa muista, Her- ra, meidän isäämme Karjalan ja koko Suomen ark- kipiispaa...</i></p>	<p>Laulajat: <i>Totisesti on kohtuullista –veisu (Basi- leios Suuren liturgiassa Sinun tähtesi, Armoi- tettu; pääsiäiskaudella Enkeli huusi Armoitetul- le; suurina juhlina oma veisunsa)</i></p>
<p>Pappi: <i>Muista, Herra, tätä kaupunkia... Ja anna meidän niin kuin yhdestä suusta ja yhdestä sydä- mestä edeskantaa kunniaa... iankaikkisesta ian- kaikkiseen.</i> <i>Suuren Jumalamme ja Vapahtajamme... laupeus olkoon teidän kanssanne.</i></p>	<p>Laulajat: <i>Niin myös kaikkia.</i> <i>– Amen.</i> <i>– Myös sinun henkesi kanssa.</i></p>
<p>Diakoni menee solealle ja lausuu ektenian: <i>Muisteltuamme kaikkia pyhiä... Rukoilkaamme Herraa esiintuotujen ja pyhitetty- jen kalliiden lahjain puolesta.</i> <i>... Anokaamme Herralta...</i></p>	<p>Lauselmiin vastataan: <i>Herra, armahda. – Anna, Herra.</i></p>
<p>Pappi: <i>Sinun haltuusi, ihmisiä rakastava Herra... – Ja tee, Herra, meidät kelvollisiksi, että uskalluk- sella ja nuhteettomasti rohkenisimme avuksihuu- taa sinua, taivaallista Jumalaa, Isää, ja lausua:</i></p>	<p>Kaikki laulavat: <i>Isä meidän...</i></p>
<p>Pappi lausuu doksologian ja siunaa kansaa: <i>Rauha olkoon teille kaikille.</i> Diakoni: <i>Kumartu- kaamme Herran edessä.</i> Pappi lukee rukouksen: <i>Herra, katso taivaasta niiden puoleen, jotka ovat sinun edessäsi kumar- tuneina...</i></p>	<p>Laulajat: <i>Amen.</i> <i>– Niin myös sinun hengellesi.</i> <i>– Sinun edessäsi, Herra.</i></p>
<p>Pappi: <i>Kuule meitä, Herra Jeesus Kristus... tule pyhittämään meidät ja tee väkevällä kädelläsi mei- dät ja meidän kauttamme koko kansa otolliseksi vastaanottamaan sinun puhtain Ruumiisi ja kallis Veresi.</i> Pappi ylentää pyhän leivän lausuen: <i>Pyhät pyhille.</i></p>	<p>Laulajat: <i>Ainoa on pyhä, ainoa Herra, Jeesus Kristus, Isän Jumalan kunniaksi. Amen.</i></p>
<p>Pappi murtaa pyhän leivän neljään osaan lausuen: <i>Murretaan ja osiin jaetaan Jumalan Ka- ritsa... ja laittaa yhden osan ehtoollismaljaan, jakaa toisen osan papistolle ja loput osat hän</i></p>	<p>Laulajat laulavat päivälle määrättyä ehtoollis- lauselmaa (psalminjoe) ja sen jälkeen usein psalmia 34 tai muuta sillä aikaa kun papisto valmistautuu ehtoolliseen.</p>

jakaa pieniksi osiksi. Maljaan kaadetaan Kristuksen Veren sekaan lämpimyyttä (vettä).	
Maahankumarruksen ja rukouksen jälkeen pappi lausuu kansan puoleen kääntyen: <i>Jumalan pelvossa, uskossa ja rakkaudessa lähestykää.</i>	Laulajat: <i>Siunattu on hän, joka tulee Herran nimessä. Jumala on Herra, ja hän ilmestyi meille.</i> Tämän jälkeen lausutaan yhdessä ehtoollisrukous: <i>Uskon, Herra, ja tunnustan, että sinä olet totisesti Kristus...</i> ja tehdään maahankumarrus.
Papisto nauttii ehtoollista alttarissa.	Laulajat tai koko kansa laulavat psalmia tai <i>Sinun salaiseen ehtoolliseesi...</i>
Pappi jakaa ehtoollista kansalle.	Lauletaan: <i>Ottakaa vastaan Kristuksen Ruumis...</i>
Ehtoollismaljaan lisätään diskoksella olevat osaset, malja peitetään. Pappi siunaa kansaa lausuen: <i>Pelasta, Jumala, sinun kansasi ja siunaa sinun perintöäsi.</i>	Laulajat: <i>Me näimme todellisen valkeuden, otimme vastaan taivaallisen Hengen...</i> (pääsiäiskaudella tätä Pyhän Hengen veisua ei lauleta)
Pappi ottaa ehtoollismaljan lausuen: <i>Kiitetty on Jumalamme – ja ylentäen sen kansalle: – alati, nyt ja aina ja iankaikkisesta iankaikkiseen.</i>	Laulajat: <i>Amen. Täytyyköön suomme sinun kiittämisesestäsi, Herra...</i>
Diakoni lausuu ekstenian: <i>Olkaamme vakaat. Tultuamme osallisiksi jumalallisista...</i>	Laulajat: <i>Herra, armahda.</i>
Pappi sulkee antiminssin, tekee evankeliumikirjalla ristinmerkin sen yli lausuen: <i>Me kiitämme sinua, ihmisiä rakastava Herra...</i>	Laulajat: <i>Amen.</i>
Pappi: <i>Lähtekäämme pois rauhassa.</i>	Laulajat: <i>Herran nimessä.</i>
Pappi tulee alttarista solean eteen ja lukee ns. ambonin takaisen rukouksen: <i>Herra, joka siunaaat niitä, jotka sinua ylistävät...</i>	Laulajat vastaavat rukoukseen: <i>Amen. Siunattu olkoon Herran nimi nyt ja iankaikkisesti.</i>
Pappi siunaa kansaa: <i>Herran siunaus tulkoon teille hänen armostaan ja ihmisrakkaudestaan...</i>	
Pappi: <i>Kunnia olkoon sinulle, Kristus, meidän Jumalamme...</i>	Laulajat: <i>Kunnia olkoon Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle... Herra, armahda... Siunaa.</i>
Pappi lausuu loppusiunauksen. Kansa käy suutelemassa ristiä.	Laulajat laulavat monien vuosien toivotuksen: <i>Anna, Herra, pitkä ikä...</i>
	Lukija lukee kiitosrukoukset.